

1. BIZANTINSKO CESARSTVO OD ČASA PRESELJEVANJA LJUDSTEV DO VLADE VASILIIJA II.

Preseljevanje ljudstev:

- Franki poselijo provinco Galijo.
- 476 – odstavljen Romulus Avgustus (zadnji cesar), nastopi **Odoaker**.
- Prestolnica rimskega cesarstva se seli na vzhod – v Konstantinopel. Odoaker dobi naziv »patritia« vzhoda (vladar vzhoda). Bizantinska država se pojmuje kot »cesarstvo rimljanov«.
- **JUSTINIJAN I. (527-565)** – V času Justinijana I. je prišlo do vpadov slovanskih plemen na Balkanski polotok, ki je pripadal bizantinski državi.
- Justinian I. si je želel enotnost rimskega imperija, zato je vodil več vojn proti Vandalom, Ostrogotom in Vizigotom. Zasedel je severno Afriko ter Italijo, državo je razširil tudi na Pirenejski polotok.
- Proces vključevanja delov ozemlja pod Rimsko upravo. Prevzem oblasti od barberov, ki so tam živeli, k Bizancu.
- Cesar postane predmet božanskega občudovanja (treba se mu je bilo prikloniti). Bil je oblečen v togo iz svile (Svila – pomen prestiža v Bizancu).
- Pomen krščanske arhitekture in umetnosti; zgrajena cerkev Sv. Sofije, zgrajenih je bilo še veliko novih mest in gradov.
- Izdan je bil Codex Justiniani (zbirka cesarskih zakonov).
- Justinian je okrepil denarstvo. Solidus – edini zlati denar v Evropi v tem času.
- V Bizancu je bil cesar kot edini namestnik boga (Jezusa) na zemlji. To pa je v nasprotju z zahodno cerkvijo, kjer je bil kot tak obravnavan le papež.

Justinijan je torej pod svojo oblast želel združiti vse pokrajine nekdanjega rimskega cesarstva. Hkrati pa je Bizanc na vzhodu ogrožala Perzijska država, na severu pa slovanski, bolgarski in obrski vpadi na Balkanu. Za obrambo pred vpadi je dal Justinijan vzdolž Donave zgraditi utrdbe.

Vzpostavljanje oblasti, ki so jo izvajali Justinian, vojaški pohodi ter vdori ljudstev so terjali veliko denarja. Cesarstvo je bilo na robu propada, a je cesar **Herakleij** reformiral bizantinsko cesarstvo. S Heraklejem so bili postavljeni temelji nove družbene ureditve in nove upravne organizacije.

- **HERAKLEJ (610-641)** – Reformiral je cesarstvo, ter ga razdelil na **teme** (province, vojna okrožja), ki jih je upravljal **strateg**. Kmetje – **stratioti** (vojaki, ki so dobili zemljiška posestva). Sredi 7. stol. se teme začnejo deliti na manjše enote.
- Nastane prva tema – **Makedonija**. Poleg te še tema **Helada in Heraklija**. Na zahodu nastane tema **Dalmacija**.
- Z uvajanjem grškega jezika se je začela helenizacija države. Globoka družbena, politična in kulturna obnova. Proces **pogrčevanja**.
- Značilno množično naseljevanje Slovanov. **Konstans II.** krene proti Slovanom.
- **VASILIJ II. (985-1025)** – Vrh bizantinskega cesarstva. Uveljavljati se začne **vojaška aristokracija**. Vasilij II. se je boril proti visokemu, civilnemu plemstvu, ki je raslo na račun kmečkih (stratiotskih) posesti. zato je začel uveljavljati **vojaško aristokracijo – vojaško plemstvo**. Kmetom je vrnil vsa izgubljena posestva. Visoko, vojaško civilno plemstvo (aristokracija) pa je raslo na račun kmečkih – stratiotskih posesti.

- Problem Makedonije in Bolgarije. Boj Bizanca in Bolgarije za oblast nad Balkanom za časa bolgarskega carja **Simeona**. Težave Vasilija tudi s **Samuelovim** makedonskim cesarstvom. 1014 je premagal Samuelovo vojsko. S tem je Bizanc ponovno zagospodaril nad Balkanom.
- Kasnejši vdori Seldžukov (Rum) so premaknili težišče Bizant. cesarstva iz Male Azije na Balkan (na prostor Makedonije).

2. UREDITEV BIZANTINSKE DRŽAVE IN ZNAČILNOSTI BIZANTINSKE DRUŽBE

- Vzhodno rimsko (Bizantinsko) cesarstvo ni bilo povezano s preostalim, zahodnim cesarstvom.
- Rimska kultura je bila močno vsidrana v takratni bizantinski prostor.
- **Solidus** – bizantinski denar – osnovno plačilno sredstvo. Edini zlati denar v tem času v Evropi. V sred. veku je osnovno sredstvo menjave bilo blago in poljščine (naturalne dajatve), denar pa še ne.
- Zlato, srebro – materialna podlaga za nastanek denarja. 1 libra = 33 g srebra. Manjši novčiči so bili iz bakra, le za manjše menjave.
- Razvito denarno gospodarstvo in velika mesta. Največja mesta: Konstantinopol je bil leta 1000 največje mesto v Evropi.
- Najučinkovitejšo sredstvo komunikacije je bila plovba po morju (zaradi gostih gozdov je bila komunikacija na kopnem omejena). Pomembne **rimске ceste** okrog Konstantinopla. **Via Ignatia** – vodi iz Konstantinopla do Soluna, proti Skopju in Ohridu do Albanije, preko Jadrana do mesta Bari v Italiji ter se nadaljuje čez srednjo Italijo, preko Neaplja do Rima.
- Rim je nehal obstajati kot pomembno in veliko mesto, nasledi ga Konstantinopol.
- Pomembno je bilo pomorstvo – edina resna oblika komunikacije. Potekalo je po Črnem morju, do Konstantinopla in po Jadranskem morju. V 12. stoletju pomen Benetk.
- **Krščanstvo** začne uničevati antično tradicijo. Bizantinci se poimenujejo kot **cesarstvo Rimljanov**.
- Za časa cesarja **Justinijana** (527-565) sedež države postane Konstantinopol. Cesar postane predmet božanskega občudovanja (treba se mu je bilo prikloniti). Velikega pomena je bila svila, v katero je bil cesar oblečen. Bila je pojem za Bizanc, s tem pa je bila razširjena tudi trgovina. Simbol cesarske oblasti je bil **lev**. V času Justinijana se začne kovati zlati denar solidus. Cesar, kot edini namestnik boga (Jezusa) na zemlji. (na zahodu je to bil papež). Položaj biz. cesarja je lahko zasedla tudi **ženska** (Irena, Bizant. cesarica).
- Pomen krščanske arhitekture in umetnosti; zgrajena cerkev Sv. Sofije, zgrajenih je bilo še veliko novih mest in gradov.
- Izdan je bil Codex Justiniani (zbirka cesarskih zakonov).
- **Heraklej (610-641)** je reformiral cesarstvo. Z uvajanjem grškega jezika se je začela **helenizacija** države. Pride do družbene, politične in kulturne obnove. Začela se je reorganizacija bizantinskega vojnega in upravnega sistema. Heraklej je uvedel ureditev po **temah** – temelj provincijske uprave srednjeveškega Bizanca. Teme so bile vojna okrožja, kjer so bili naseljeni vojaki. Teme je upravljal **strateg**. **Stratioti** (vojaki) so morali opravljati vojaško službo, dodeljena pa jim je bila še zemljiška posest.
- V 2. polovici 7. stol. se pojavi nova nevarnost za Bizanc – Bolgarija (sprva so bili nevarnost Perzija in Arabci). Bizanc je sprva priznal novo Bolgarsko državo, kasneje pa Bolgare premaga cesar **Vasilij II**. Pod Vasilijem se pa uveljavi **vojaška aristokracija**.

Visoko, vojaško civilno plemstvo (aristokracija) pa je raslo na račun kmečkih – stratiotskih posesti.

3. BOLGARSKA DRŽAVA OD PRESELJEVANJA LJUDSTEV DO VZPOSTAVITVE BOLGARSKEGA CESARSTVA

Slovani na rimskem prostoru – preseljevanje Slovanov je potekalo v več fazah zaradi pritiska **Germanov** in preseljevanja **Hunov**. Slovanski vpadi v 2 fazah:

1. 493-505: **Bolgari** in Skiti (SV del črnomske obale),
2. 514-517: Slovani kot Geti,
3. 518-528: že slovanska skupina; star Slovan – **ant**.

Cesar Justinijan je želel utrditi oblast pred vdori Slovanov in Bolgarov. Na vzhodu pa je nevarnost Bizancu predstavljala sasanidska Perzija. Balkan je bil prazen prostor in primeren za preseljevanje Slovanov.

Bolgari so huno-onogurskega porekla. Je skupina plemen, organiziranih po vojaški aristokraciji – vojaško pleme. Prvotno bivališče bilo ob Volgi, sredi 7. stol. pa so bili potisnjeni do ustja Donave. Kasneje so se asimilirali skupaj s Slovani. Bolgari (vojaška aristokracija) so živeli na nekoliko višji stopnji družbene ureditve kot Slovani. Skupaj s Slovani se usmerijo proti Konstantinoplu. Bolgari so včasih bili bizantinski zavezniki, še večkrat pa njegovi sovražniki.

Kan ASPARUH – poglavar Bolgarov. 679 je vdrl čez Donavo ter ustanovil bolgarski kanat. 681 Bolgari porazijo Bizantince, ter se naselijo na Balkanu, kjer so naleteli na tam že naseljena slovanska plemena, ki pa si jih podjarmijo. Kmalu pa se s Slovani asimilirajo.

Bizantinci so z Bolgari sklenili mirovni sporazum: Bizant. cesar je moral priznati bolgarski kanat na tem področju, hkrati pa je Bolgarom moral plačevati celo tribut o nenapadanju. Bolgarska država je prva slovanska država na Balkanu, ki jo je Bizanc dejansko priznal 682. leta.

Kan TERVEL (717-718) – Bolgar, ki Bizancu pomaga pri preprečevanju vdoru Arabcev na bizantinsko ozemlje. Bolgari se tako naselijo na območju **Bizanca do Peleponeza**.

Kan KRUM (803-814) – Uspe uničiti in osvojiti avarske države vse do Krima. Krum uspe Bolgarijo razviti v veliko državo, glavno mesto postane **Pliska**. Utrdi se meja bolgarske države z Franki vse do Budimpešte. Krum napade tudi Konstantinopel, Bizantinci pa **mesto Pliska** (glavno mesto bolg. kanata).

Kan OMORTAG (814-831) – Krumov sin, trajno je utrdil mejo z Franki na Donavi.

Kan BORIS (8/9. stol.) – Začne se pokristjanjevanje Bolgarov, ki se je v 9. stol. začelo širiti iz Bizanca. **Ciril in Metod** sta bila v 60. letih 9. stol. poslana na Moravsko od bizant. cesarja za pokristjanjevanje. S tem namenom sta prilagodila pisavo – **glagoljica**.

Boris pa ni želel sprejeti pokristjanjevanja od politično nevarnega Bizanca, temveč od Rima s strani papeža, kar pa je pripeljalo do posledice **razkola oz. razdelitve krščanstva na vzhodno in zahodno cerkev**. Bolgarija pa kasneje le pride pod vzhodno (pravoslavno) cerkvijo, saj je imel Boris nesporazume tudi z Rimsko cerkvijo.

Pokristjanjevati začeta Ciril-Methodova učenca **Kliment Ohridski** (deloval na območju Ohrida) in **Naum Preslavski** (deloval na Preslavi, ki se je smatrala kot nova bolgarska prestolnica). Kliment in Naum sta pomembna za Makedonce in Bolgare kot začetnika njune kulture in jezika,... Verski središči **Ohrid in Preslava** se naslanjata na Konstantinopol in Bizanc. Bolgarski vladarji so svoje otroke začeli pošiljati v Bizanc na šolanje. **Bogomilstvo**.

car SIMEON I. (893-927) – Bolgarija se dvigne do najvišjega vzpona. Simeon se je uprl bizantinskemu izkoriščanju Bolgarov, ter Bizantince tudi premagal. Pride do **zlatega obdobja bolgarskega cesarstva** (gospodarskega in kulturnega napredka). Simeon se je po vseh uspehih proti Bizancu razglasil za **carja Bolgarov**, želel pa si je naslediti tudi Bizanc (poskrbel je, da se je bizantinski cesar poročil z bolgarsko princeso). Po Simeonu pride do padca zlate dobe bolgarske države.

976 – na zahodu se bizantinski oblasti uprejo **4 bratje: David, Mojzes, Aron in Samuel**, sinovi brsjaškega komesa Nikole. Vodja upora postane **SAMUEL** ter uspe ustvariti svoje cesarstvo, državo, ki je vodena kot **mitska podlaga Makedoniji in Bolgariji**. S Samuelom se začne razvoj makedonske države.

1014 – Bizantinski cesar **Vasilij II** je porazil Bolgare pod Samuelom (**bitka pri Bjelasici**) ter uspel Bizanc ponovno okrepiti v močno državo.

4. SAMUELOVA MAKEDONSKA (BOLGARSKA) DRŽAVA

Po smrti bolgarskega carja **Simeona I.**, se je pojavila kriza v bolgarski državi. **971** pride do konca bolgarske neodvisnosti, **976** pa do upora proti bizantinski oblasti, iz katere je izšla **Samuelova država**.

Na zahodu se bizantinski državi uprejo **4 bratje: David, Mojzes, Aron in Samuel**, sinovi brsjaškega komesa Nikole. Na čelo upora se postavi **Samuel**, ter uspe ustvariti svojo lastno cesarstvo, ki je vodeno kot **mitska podlaga Makedoniji in Bolgariji**. Samuel je sedež vladavine prenesel v **Ohrid**, ki je postal tudi cerkveno središče. **Ohridska nadškofija je postala patriarhija**.

Samuelov cilj je bil **obnoviti bolgarsko cesarstvo**. Samuel je začel z osvajanji na jugu (Solun, Teslija), svoje ozemlje je razširil tudi na vzhodu (del Bolgarije), na zahodu Drač (Albanija), na severu pa Dukljo in Dalmacijo do Zadra. Največji obseg Samuelove države je bil: **Makedonija, Tesalija, Epir, Albanija, Duklja, Raška, Bosna, Srem in podonavska Bolgarija**.

Družbeni odnosi in ureditev Samuelove države: Naturalne dajatve (žito, proso, vino), ter delovne obveznosti (tlaka, gradnja hiš). Denarno gospodarstvo ni bilo razvito. Pravi fevdalni odnosi še niso obstajali. Samuelova država je bila razdeljena na **večje pokrajine**.

1014 – je bizantinski cesar **Vasilij II. v bitki pri Bjelasici** premagal Bolgare pod Samuelom ter dal oslepiti Samuelova vojake. Samuel je po bitki umrl.

Samuela je po smrti nasledil sin **Gavrilo**, a ga je zaradi nesoglasij ubil Aronov sin **Ivan Vladislav**. Tile spori so Vasiliju omogočali, da je počasi osvajal ozemlja Samuelove države. Visoko bolgarsko (makedonsko) plemstvo je bilo pripravljeno sprejeti bizantinsko oblast, saj jim je Vasilij dal privilegije in bizantinske službe. Kljub temu, da je bila Samuelova država smatrana kot Bolgarsko cesarstvo, se je ta začela naslanjati na novo središče.

5. MAKEDONSKI SLOVANI PO PADCU SAMUELOVE DRŽAVE

Po propadu Samuelove države je bil uveden bizantinski sistem v obliki **tem**. (Ozemlje nekdanje samuelove države je bilo razdeljeno na 3 teme). **Vasilij II** je dal Makedoniji nekatere ugodnosti (cerkvene).

Po smrti Vasilija II dobi Bizanc nove teritorialne enote, podobne **fevdom - promije**. Stanje v Makedoniji pa se je zelo poslabšalo. Prevladoval je vpliv **uradniškega plemstva** z njimi pa **pobiranje davkov**. Pride do **promiarnega sistema (fevdalni sistem v Bizancu)** – uvedejo se davki, ki jih **promiarji (fevdalci)** dajejo v zakup. Podeželsko prebivalstvo je moralo pristati na te davke.

V Makedoniji se je utrdila **bizantinska oblika fevdalizma**. Razvito je bilo **denarno gospodarstvo**. Kmetom so v času prehodov bizantinske vojske preko makedonskih ozemelj bile naložene težke dolžnosti.

V 2. pol. 11. stol – uvede se sistem davka na vasi – vas, ki ima 30 ognjišč mora plačati davek in dati naturalne dajatve (poljedelstvo je bilo dobro razvito). Se pa te dajatve kasneje še bistveno povečajo. **1071** pride do poraza Bizanca proti **seldžuškim Turkom**, ki osvojijo Anatolijo, kjer ustanovijo sultanat Rum. **S tem se težišče bizantinske države premakne na Balkan – na prostor Makedonije**. Hud udarec za Bizanc pa povzroči še vdor **Normanov**, ki **1072** zasedejo bizantinsko postojanko Bari v Italiji. S tem se prekine poglavitna trgovska pot **Via Ignatia** (preko Makedonije do Konstantinopla). **1084** pridejo Normani čez morje ter plenijo po Makedoniji. Normani se tako vgnezdijo na področje Albanije, a jih Bizantinci kasneje premagajo. S tem, ko Bizanc konec 11. stol. izgubi veliko ozemlja v Aziji, postanejo teme na Balkanu edina podlaga za dohodke v državi. To pa je privedlo do ostrih sporov med prebivalstvom.

Vsi ti dogodki so povzročili **spremembo davčnega sistema. 3 tipi davkov:**

- 1) **OSNOVNI DAVKI** (davek na 30 ognjišč, na zemljarino in pašo, na drobnico in čebele),
- 2) **DODATNI DAVKI** (delovne in naturalne dajatve, tlaka, davek na kruh, ribe, mline ter dolžnost javljati se na gradnje utrdb).
- 3) **CERKVENI DAVKI** (desetina, davek na poroko, denarni davki)

Ohridska patriarhija je postala nadškofija, a je imela lastno avtonomijo ter bila neposredno podložena cesarju in ne carigrajskemu patriarhu. Davke so porabljali za gradnjo in okraševanje cerkva. Zaradi vseh opisanih težav (Turki, Normani, davki,...) se je prebivalstvo uprlo.

1072 – pride do upora Makedoncev pod vodstvom **Djordja Vojteha**, ki mu na pomoč pride sin dukljanskega kralja Mihajla – **Bodin**. Uporniki so osvojili Povardarsko Makedonijo ter imenovali Bodina za bolgarskega cesarja, a je bil upor kmalu zadušen. Makedonski Slovani so se s tem uporom skušali osvoboditi bizantinskega gospodstva, a brez uspeha.

Kulturna vloga cerkve

Samostani – nastali pod bizantinsko kulturno tradicijo. Nastanek prvih slovanskih (makedonskih) besedil v bogoslužne namene. V drugi fazi književnosti pa pride do pogrčenja ohridske cerkve, ne spodbuja se več slovanska književnost, saj patriarh postane Grk. Zapusti se veliko spisov, pomembnih za makedonsko kulturo. **Ohridske cerkve postanejo model, kako graditi bizantinske cerkve – cerkev Sv. Sofije** (pomembne freske) in **sv. Nauma**.

6. RAŠKA IN DUKLJA (SRBIJA, ČRNA GORA)

Po bizantinskem cesarju **Konstantinu VII. Porfirogenetu** obsegajo srbske dežele področja:

- **Raška** (osrednja srbska pokrajina okoli Lima, zgornje Drine, Ibra in zahodne Morave),
- **Sol** (okrog Tuzle),
- **Duklja** (Skadarsko jezero, Zeta),
- **Travunija** (primorje, od Boke Kotorske do Dubrovnika),
- **Zahumlje** (od Neretve do Dubrovnika, porečje Neretve, Pelješac, Mljet),
- **Paganija** (dan. Makarsko primorje do Splita, primorje med Neretvo in Cetino).

Politično najbolj izoblikovane dežele so bile **Raška, Duklja in Zahumlje**. Konstantin je te dežele opredelil za **srbske**.

2 vira, ki govorita o **prvih srbskih identitetah**:

- 680-681 se omenja kraj **Gordoservona** v Mali Aziji (kraj naseljen s Srbi),
- Srbska plemena naj bi bila prisotna v uporu **Ljudevita Posavskega** (822).

Konstantin VII. Porfirogenet je pisal o srbskih plemenih v antični provinci **Duklea** (južno od Dalmacije) iz katere se kasneje razvije kneževina **Duklja**. Na tem območju se Srbi tako **prvič identificirajo**.

- **RAŠKA (okoli osrednje Srbije)**

Prva se od teh enot najbolj izoblikuje **Raška**. Za vpliv nad Raško sta se borila Bolgarija in Bizanc. Od 9. stol. se je Bolgarija širila na srbsko ozemlje.

Knez VLASTIMIR – Prvi raški vladar, ki se je uspešno boril proti bolg. kanu **Borisu**. Vlastimirovi sinovi **Mutimir, Strojmir in Gojmir** so premagali Bolgare, z Borisom sklenili mir ter mu v zameno podarili 2 sokola. Zmaga nad Bolgarijo je prispevala h krepitvi države.

PETER GOJNIKVIĆ – 891 je zavladal Raški ter pregnal Mutimirjeve sinove. 917 je bolgarski car **Simeon** odstavil Petra ter si priključil Raško, a je Bolgare nato porazil hrv. kralj **Tomislav**. Po Simeonovi smrti je moč Bolgarov začela upadati. To so pa Srbi izkoristili, ter se osvobodili bolgarske nadoblasti.

ČASLAV KLONIMIROVIĆ – Iz Raške je ponovno ustvaril neko samostojno enoto ter državo obnovil, a jo je bolgarski (makedonski) car **Samuel** ok. l. 1000 zasedel, vse do poraza Bolgarov proti Bizancu (Vasilij II), ko **Raško zavzame bizantinsko cesarstvo**. Raška je skupaj z Makedonijo (Bolgarijo) prišla pod Bizanc, ter postala ena od tem.

- **DUKLJA (okoli dan. Črne Gore)**

Pomen **Duklje** naraste v 10. stol. Ime izvira od rimske province **Duklea**. Duklja je obsegala ozemlje današnje Črne Gore. Kasneje se za Dukljo pojavi še ime **Zeta**.

Knez PETER – »arhont Dioklije« (knez Duklje).

IVAN VLADIMIR (990-1016) – Prvi znan Dukljanski vladar. Duklja je bila bolj vezana na Bizantinski svet, ter na priobalni pas. Zato se povezuje z mesti **Kotor, Budva, Ulcinj, Bar in Skadar**. Ta mesta so bila vpeta med trgovske tokove z Benetkami in Bizancem, ter se trgovsko povezovala z njima. Benečani so se smatrali kot zaščitnik teh mest ter si začeli lastiti

Dalmacijo in ta mesta. Ivan Vladimir se je povezoval z bizantinsko vojaško aristokracijo. Bolgarski knez **Samuel** pa je Ivana Vladimira poročil s svojo hčerko ter ga odstavil.

Knez VOJISLAV – vodil je upornike proti bizantinski nadoblasti ter premagal bizantinsko vojsko. Po Vojislavu zavlada Duklji zetski kralj **Mihajlo**.

Kralj MIHAJLO (1050-1082) – Začel se je **vzpon Duklje** ter izboljšal odnos z Bizancem. Mihajlo pa se je **navezoval na Rim**. Preden je umrl, je za naslednika imenoval sina **Bodina**.

BODIN (1082-1101) – Mihajlov sin. V njegovem času je prišlo do vdorov Normanov v južno Italijo in na Balkan. Se pa je Bodin bolj povezoval z Normani in papežem, kot pa z Bizancem in Benetkami. **Bodin si je želel ustvariti nadškofijo**.

1089 mu je papež podelil listino o **ustanovitvi nadškofije v mestu Bar**. Bar je postal nadškofija, podrejene pa so ji bile škofije **Kotor, Budva, Ulcinj, Skadar in Raška**.

Zetski vladarji so v **Baru** imeli svojo hišo. Ker pa je Bar bil prej pod dubrovniško nadškofijo, je prihajalo do konfliktov med Barom in Dubrovnikom, pa tudi med Barom in Kotorjem (Kotor je bil veliko večji, zato si je želel sam postati nadškofija). Po Bodinovi smrti je Duklja hitro slabela, Bizanc pa je težil k temu, da bi si **Dukljo skupaj z Raško podredil**.

O družbeni in upravni ureditvi v Duklji govori **letopis popa Dukljanina**. Ta govori še o **barski nadškofiji in sporu z Dubrovnikom**.

7. HRVATI DO KOLOMANOVEGA KRONANJA V BIOGRADU L. 1102

Hrvaška je obsegala naslednje dežele oz. ozemlja:

- 1) **Med Cetinjo in Velebitom** (zaledje Splita, Zadra in Trogirja) – **zgodovinska hrvaška**,
- 2) **Velebit, do reke Raše v Istri** – kraška polja, Lika, kraj intenzivne poselitve hrvaških plemen. Poselitev tu ne poteka v višino, ampak na **polja**,
- 3) **Istra** – od reke Raše navzgor. **Izmenjava oblasti Bizanca in Slovanov**,
- 4) **Prehod iz krasa v Panonsko nižino**, vse do reke Drave – **Slavonija**,
- 5) **Neretljanska kneževina**, izliv Neretve in polotok Pelješac.

Hrvaška zgodovina postane jasna šele v **9. stol**, ko se v **Slavoniji** pojavi **Ljudevit Posavski**, v **Hrvaški** pa zavlada **knez BORNA**. Pri Hrvatih imamo tako dva dela – **Hrvaško** (gorata, v bližini bizantinskih dalmatinskih mest) in **Slavonijo** (ravnina med Savo in Dravo). **Ljudevit Posavski se je uprl Frankom in frankovskemu fevdalizmu**.

TRPIMIR (845-864) – vpletel se je v boj proti Bizantincem, katerim je želel odvzeti ozemlje primorskih (bizantinskih) mest. Trpimir je **imel 3 sinove** – **Peter, Zdeslav in Muncimir**.

Na področju Jadrana pride do **arabskih vpadov**. 866. l. plenijo Arabci po Dalmaciji. Na udaru sta **Kotor in Dubrovnik**. Bizantinski cesar **Vasilij I.** je uničil arabsko floto ter nazaj vzpostavil bizantinsko oblast.

Knez DOMAGOJ (po 866) – zavlada po Trpimirju. **Arabski vpadi na Dalmacijo**.

Ko bizant. cesar **Vasilij II.** nazaj vzpostavi bizantinsko oblast, pride do **podreditve Dalmacije Bizancu** – **osnuje temo Dalmacijo** (močno vojaško organizacijo, ki Hrvatom onemogoča nadzor nad Dalmacijo. **Hrvati morajo priznati bizantinsko nadoblast**.

Po letu **870** zavlada na hrvaškem **knez ZDESLAV** (Trpimirov sin), ki ga je podpiral bizantinski cesar. **Zdeslav je bil podrejen Bizancu**. Zaradi tega pa ne vlada dolgo, saj leta **879** zasede prestol **knez Branimir**.

Knez BRANIMIR (879-892) – postane **rimski vazal**, podredil se je **Rimu**, ter se tako uprl proti bizantinski nadvladi. **Oprl se je na papeža**. Hrvaška je z Branimirjem **pridobivala na moči**. Branimir je utrdil oblast, Hrvaška se pod njim uveljavi predvsem na **Jadranu**. Dalmatinska mesta postanejo med najmočnejšimi v Evropi. Nahajajo se na pomembni trgovski poti na zahod, in to jih krepi. Pomembno postane mesto **Nin** – ena od hrvaških **prestolnic**. V Ninu se je izoblikovala tudi **hrvaška - ninska škofija**. Branimirjeva vlada je dala hrvaški državi **zunanjo neodvisnost**.

Sredi 9. stoletja zavlada **knez MUNCIMIR** (Trpimirov sin). Prišlo je do spora med ninskim in splitskim škofom za cerkvico sv. Jurija. Ninski škof pa je želel postati tudi splitski nadškof in metropolit.

Kralj TOMISLAV (910-928) – Imenovan je bil za **prvega hrvaškega kralja**. Bizanc je priznaval Tomislava kot upravitelja bizantinskih mest. Imenovan je bil kot **prokonzul** v Dalmaciji in **kralj Hrvatov**. Za časa Tomislava se je pojavila nova grožnja Hrvaški in Bizancu – **Bolgari** (Simeon) in **Madžari**. Tomislav je imel veliko vojsko, ter z njo l. **925 porazil Bolgare pod Simeonom**.

Bizantinski cesar **Konstantin VII. Porfirogenet** je s tem uspehom povečal vojaško moč Tomislava in ga imenoval za **bizantinskega prokonzula dalmatinskih mest**. Hrvaška se je v času Tomislava dvignila do pomembne sile na Balkanu, začela pa se je tudi širiti. Tomislav je bil tudi pomemben pri **boju Bizanca proti Bolgarom**.

CERKVENO VPRAŠANJE IN SINODI V SPLITU

Zaradi vprašanja cerkvene organizacije so v Splitu sklicali **sinodi (cerkvena zbora)**:

1. sinoda (925): razpravljali:

- katera cerkev naj ima primat (Split, Zadar, Nin),
- vprašanje obrednega jezika.

3 kandidati za vodenje cerkve: Split, Zadar in Nin. Vsaka cerkev želi imeti primat. Nadškofija postane **Split – primas Dalmacije**.

Obredni jezik – Rim uveljavlja latinščino, ter se bori proti domačim jezikom. Je proti Cirilovi in Metodovi Glagolici.

925 so ukinili **posebno ninsko škofijo**, prevzame pa jo **Zadar**.

Grgor Ninski – cerkvena oblast ninske škofije,

Kralj Tomislav – posvetna oblast v istem času.

2. sinoda (928): potrdijo sklepe 1. sinode.

928 umre Kralj Tomislav. Prišlo je do državljanskih vojn na hrvaškem med nesposobnimi vladarji. Tem se upre **ban Like – Pribina**.

Ban Like PRIBINA – prvi ban, ki se omenja v zgodovini Hrvaške. Hrvaška naj bi tako bila že razdeljena na banovine. Po Tomislavu je **moč Hrvaške močno padla**.

DRŽISLAV (960-997) – Nadaljuje se **zavezništvo med Hrvaško in Bizancem** (Vasilij II). Takrat se pojavi tudi **Samuelova makedonska država** – Samuel je vdrl tudi na Hrvaško.

Okoli l. **1000** pa se začnejo krepiti tudi **Benetke**. Beneški dož gre l. 1000 v napad na Dalmacijo, z namenom zagotoviti si pozicije za trgovanje. Želel si je okrepiti trgovino med Bizancem in beneškimi doži. Za dalmatinska mesta se začne **borba med Benetkami, Bizancem in Hrvaško**.

Kralj PETER KREŠIMIR IV. (1068-1074) – Pod svojo oblastjo pripoji še Dalmacijo, ter postane **kralj Dalmacije in Hrvaške**. Zgradil je mesto **Biograd, ki postane kraljeva prestolnica**. Velik pomen še dobijo mesta **Nin, Skradin in Šibenik**. **Dalmatinska mesta se popolnoma osvojijo** – izgine dalmatinska tema. Mesta dosežejo avtonomijo.

1060 – 3. cerkveni zbor v Splitu

Dokončen **verski prelom z Bizancem**. Duhovniki ne smejo več nositi brade. Pride do **razlike med katoliško in pravoslavno duhovščino**. Katoliška duhovščina pa mora znati latinsko, glagolico pa zavrača. **Vladarji se začenjajo podrežati in prisegati zvestobo papežu**.

Kralj ZVONIMIR – ban Slavonije (1075-1089) – nasledi Petra Krešimirja IV. Čutil se je za pravega naslednika hrvaške krone, saj ga je imenoval papež. **Vključil je Dalmacijo v okvir hrvaške države, ter prisegel zvestobo papežu**. Zvonimir je dobil oblast nad Dalmacijo.

OGRSKI KRALJI NA HRVAŠKEM

Kralj LADISLAV – Imenoval bi ga naj papež. Ogrski kralj, ki je vmes zasedel Hrvaško ter del Slavonije. **1095. ga nasledi nečak Koloman**.

Kralj KOLOMAN – Ogrski kralj, ki si je želel priključiti vso Hrvaško in Dalmacijo. Uveljavitev **fevdalizma, 1102. ga okronajo v Biogradu za hrvaškega kralja. Tudi sam je prisegel zvestobo papežu**. 1105. osvoji Zadar.

8. NEMANJIŠKA SRBIJA (obdobje fevdalizma, po 11. stol.)

Po **11. stol.** se posamezni narodi na jugu (tudi Srbija) osvobodijo izpod tujega pritiska (Bizanca) in se usmerijo k samostojnemu razvoju ter prevladi na Balkanu.

GRADITEV SRBSKE DRŽAVNE SAMOSTOJNOSTI:

12. stol. je v znamenju **upora Raške proti Bizancu**. Bizantinski vpliv je bil še prisoten, vendar ne močan. Cesar **Manuel Komnen** je tako na mesto velikega župana postavil **TIHOMIRJA**. Tihomirja pa je s prestola kmalu pregnal brat **Štefan Nemanja**.

ŠTEFAN NEMANJA (1170) – Pregnal Tihomirja ter se **1170** proglasil za velikega župana. Nemanja se je **povezal z Benetkami proti Bizancu**, a mu prevrat sprva ni uspel. Šele po smrti cesarja Manuela Komnena je Nemanja izkoristil slabo stanje v Bizancu ter **osvobodil Raško od bizantinske nadvlade**. Znatno je razširil ozemlje države.

Bizanc je nato napadel Srbijo, vendar je kljub zmagi ta **ostala svobodna**. Zato je bizant. cesar **Izak Angel** poskušal obdržati svoj vpliv **s poroko svoje nečakinje z Nemanjim sinom Štefanom**. Bizanc bi si naj tako z rodbinskimi povezavami Srbijo privezal čimbolj nase.

Štefan Nemanja je osvojil tudi **Zeto** in jo dal v upravo sinu **Vukanu**. Poskušal je osvojiti tudi **Dubrovnik**, a mu to ni uspelo, saj so ga **ščitili Normani**. Z vojsko je uničil tudi sovražno **bogomilsko gibanje**, katerega pripadniki so zbežali v Bosno. Nemanja se je po pomiritvi z Bizancem umaknil. Oblast je prevzel njegov sin **Štefan Nemanjić**.

Glavna zasluga Nemanje: zedinil je srbske dežele, razširila se je etnična zavest. **Zaokrožil je teritorij ter postavil osnovo za kasnejši srbski vzpon.** Dinastiji je dal celo ime. **Velja za prvega ustanovitelja srbske države.**

Med Nemanjiškima sinovoma **ŠTEFANOM NEMANJIĆEM** in **VUKANOM** je prihajalo do nesoglasij, saj se je **Štefan približal papežu, Vukan pa se je povezal z Ogrsko, ki je temu nasprotovala**, ter vrgel brata s prestola. Štefan se je kljub temu vrnil, ter se pomiril z bratom.

Srbi so odbili poskus epirskega despota **Mihaela**, da bi odtrgal zetsko primorje in zavrnil napad **ogrsko-latinske koalicije**. Vsi ti uspehi so povečali ugled Srbije, Štefan pa se je zbližal z zahodom ter **Benetkami**, ki so bila močna sila. **1217 mu je papež poslal kraljevsko krono. Štefan Nemanjić je dobil naziv »prvovenčani«.**

Štefan se je pri urejanju svoje države oprl na brata **Savo, ki je organiziral močno samostojno srbsko cerkev s središčem v samostanu Žiča – iz žičke listine izvemo o ureditvi fevdalnih razredov** (fevdalno plemstvo se je delilo na *»vlastelo«* in *»vojnike«*, podložno prebivalstvo – *»ubogi ljudje«* pa na poljedelce in živinorejce). Štefana je nasledil sin **Radoslav**.

RADOSLAV (1228-1233) – kot vladar je bil nesposoben, zanimal se je le za **teološka vprašanja**. Radoslava je zamenjal brat **VLADISLAV**, ki je bil prav tako nesposoben. Srbi so tako na prestol poklicali vladislavovega brata **UROŠA I.**

UROŠ I. (1243-1276) – Vladislavov brat, začne se doba **političnega in gospodarskega vzpona**, odprejo se rudniki, postavil pa je tudi **močno najemniško vojsko** ter si zagotovil **podporo cerkve**. Neuspešni so bili **Uroševi poskusi širitve na račun Ogrske. Z Benetkami se je povezal proti Bizancu. S prestola ga je vrgel sin Štefan Dragutin.**

ŠTEFAN DRAGUTIN – sin Uroša I., **ostal je zaveznik Benetk**. Dragutin je prestol predal bratu **Milutinu - Urošu II.**

ŠIRITEV SRBIJE PROTI JUGU:

MILUTIN – UROŠ II. (1282-1321) – Srbija se začne širiti na račun Bizanca in **prodirati proti jugu v Makedonijo in Grčijo**. Zavzel je območja do Egejskega morja. Zaradi teh širitev se je v Srbijo močno povečal **bizantinski vpliv**, vse to pa je omogočilo **gospodarski razvoj**, odpiranje rudnikov, napredovanje **trgovine z Dubrovnikom**. Dragutin in Milutin se spreta glede na to, **kateri od njunih sinov bo prevzel nasledstvo.**

Milutina po smrti nasledi njegov sin **ŠTEFAN DEČANSKI (1321-1331)**. **Centralna oblast je slabela, gospodarski razvoj pa je bil ugoden.** Srbi so še vedno prodirali na jug ter **zavzeli Moravsko-Vardarsko dolino**. Zaradi nezadovoljstva plemstva je Štefana nasledil sin **Štefan Dušan**.

ŠTEFAN DUŠAN (1331) – Sin Š. Dečanskega. **Utrdil je centralno oblast**, poskušal se je pomiriti z Bolgari ter Dubrovnikom. Začel pa je z **osvajanji proti Bizancu**. Prišel je do Soluna, ter nadaljeval širitev do Albanije.

1345 je bil Dušan oklican za carja Srbov in Grkov. Želel se je pokazati kot naslednik bizantinskih cesarjev, v Srbiji pa je medtem vladal po srbskih običajih. Z osvajanji je srbska država dosegla **največji obseg**, Dušan pa je želel osvojiti tudi **Carigrad**. Iskal je stike z Benetkami, bojeval pa se je tudi z Ogrsko. **Zaradi širitve na jug je izgubil Zahumlje.**

Srbija je pod Štefanom Dušanom dosegla vrhunec, fevdalna družba je dosegla polno zrelost. Dušan pa ni uspel uresničiti svojega cilja – zavzetja Carigrada.

PROPADANJA NEMANJIŠKE SRBIJE:

Širjenje Srbije na jug je povzročilo **okrepitev velikih fevdalcev**. Za časa Dušanovega sina **UROŠA** je **centralna oblast tako začela propadati**, krepiti pa so se začela samostojna fevdalna območja, fevdalci pa so želeli širiti svoje posesti.

1371 – Uroš sestopi iz prestola, **tako centralna oblast dokončno propade**. Bližati pa se začne tudi **turška nevarnost**.

9. BOSNA V POZNEM SREDNJEM VEKU (od 12. – 15. stol., dinastija Kotromanićev)

POLITIČEN RAZVOJ V 12. STOL.:

12. stol. – Položaj Bosne se je spremenil. Bosanski ban **BORIC** je v 12. stol. skupaj z Ogrsko in Hrvaško napadel Bizanc, a je bil napad neuspešen, zato je **Bosna za kratek čas padla pod Bizanc**. Za časa bizantinske oblasti se je v Bosni pojavil ban **KULIN**. Kulin je izdal **listino (Kulinova listina)** s katero so bili urejeni odnosi med Dubrovnikom in Bosno. S tem se je razvila **trgovina med Bosno in Dubrovnikom**.

Konec 12. stol. se je v Bosni začelo širiti **bogomilstvo**, kar je bil povod za križarske vojne proti Bosni.

BOSENSKA CERKEV – BOGOMILSTVO:

Vsiljevanje vere iz tujine je v Bosni privedlo do upora proti katoliški cerkvi. Posledica je bila **ustanovitev posebne bosanske cerkve**, ki se je ohranila do propada bosanske države.

Bogomilstvo – po duhovniku **Bogomilu**, ki je deloval na območju bolgarske države ter Makedonije v 7. stol. Vera je **dualistična – značilen je dualističen pogled na svet**. Po dualističnem videnju obstajata **dobro (bog) in zlo** (ukleščeno v hudiča), ki sta enakovredna, zato se je **treba boriti proti zlu**. Zlo je vse kar nas obdaja, zato je treba to zaničevati. Svet so videli kot **zlo**, ki ga je ustvaril hudič. **Odklanjali so krščanske simbole in obrede. Bogomili tako izenačujejo videnje dobrega in zla**, zato se je to preganjalo ter **preselilo v Bosno**.

POLITIČEN RAZVOJ OD 13. DO SREDINE 15. STOL.:

V **13. stol.** se je krepilo **bogomilstvo** in **položaj fevdalcev**.

Ban MATEJ NINOSLAV (1232-1249) – okrepil je **trgovske zveze z Dubrovnikom**. V **bojih proti Ogrski** je plemstvo dobivalo moč, saj jim je Ninoslav podeljeval fevde. Pod

ogrskimi napadi je moral Ninoslav katoliški cerkvi priznati vse pravice, a se je **bosanska cerkev še naprej razvijala**. Ninoslav se je **uklonil papežu**.

Po Ninoslavovi smrti je **ogrski kralj Bela IV.** uspel zatreti upor v Bosni ter **ustvaril nadvlado**. Pod neposredno kontrolo ogrskega kralja je zavladal **ban PRIJEZDA I.**, začetnik dinastije Kotromaničev.

Ban PRIJEZDA I. (1254-1287) – Začetnik dinastije Kotromaničev, vladal pod ogrsko nadvlado. Bosna je v času **ogrške nadvlade** nazadovala, slabela pa je tudi trgovina.

Zaradi dinastičnih bojev na ogrskem pa so se močno okrepili **veliki fevdalci v Dalmaciji in na Hrvaškem**. Eni od teh so bili **Bribirski knezi Šubići**, ki so svojo oblast razširili tudi na Bosno. Ban hrvaške in **gospodar Bosne** je postal **PAVLE BRIBIRSKI**, upravo nad Bosno pa je dobil njegov brat **MLADEN I.** Mladen I. pa je v bojih padel, nasledil ga je Pavlov sin **MLADEN II.** Ta pa je bil poražen v bojih proti hrvaškemu plemstvu, **zato je ponovno prišla na oblast prejšnja dinastija Kotromaničev.**

Ban STJEPAN II. KOTROMANIČ (1322-1353) – Pod zaščito Ogrske je **uredil notranje razmere v Bosni**. Sodelovati je začel s plemstvom, povečal se je vpliv bosanske cerkve. Fevdalizem je dobil **končno podobo**. Stijepan je začel **širiti teritorij Bosne**.

Ban TVRTKO I. KOTROMANOVIĆ (1353-1391) – Nadaljeval je z **širjenjem Bosne do Jadranskega morja in Dubrovnika**, kar je oživelo trgovino. Bosna je vzpostavila **trgovske stike z primorskimi mesti in Benetkami**. Okrepilo se je tudi **rudarstvo**. Razvoj trgovine in rudarstva je povzročil spremembe tudi v družbeni strukturi. **Krepilo se tudi blagovno-denarno gospodarstvo**. V 14. stol. je krožil beneški, ogrski, srbski ter dubrovniški denar. **Kovati se začne tudi bosanski denar.**

Pod Tvrtkom I. je Bosna dosegla največji obseg. Postala je vodilna država na Balkanu. Ban je utrdil centralno oblast in zlomil odpor fevdalcev.

Bosno pa si je skušal podrediti **ogrski kralj Ludvik I. Anžuvinec**, a ga je **Tvrtko premagal**. Tvrtku pa se je uprlo plemstvo, ki si ga je želel podrediti. Plemstvo ga je pregnalo, na njegovo mesto pa postavilo **brata Vuka**. Tvrtko pa se je **pomiril z ogrskim kraljem in z bratom**. Kljub temu, da je Tvrtko **okrepil centralno oblast**, si ni mogel povsem podrediti upornega plemstva.

Skupaj s **srbskim knezom Lazarjem** sta si celo razdelil srbsko ozemlje. **1377 se je Tvrtko okronal za kralja Srbov in Bosne**. Bosna se je osvobodila ogrskega pritiska, Tvrtko pa si je l. 1390 prisvojil tudi **dalmatinska mesta** ter si nadel naziv **kralja Raške, Bosne, Dalmacije, Hrvaške in Primorja**. Tvrtko je premagal tudi **Turke**, ki so v tem času začeli vdirati.

Po Tvrtkovi smrti pa plemstvo (zaradi uporov) ni hotelo za naslednika njegovega sina, temveč so za kralja razglasili starega člana dinastije, **STJEPANA DABIŠO**. Plemstvo je počasi pridobivalo na moči, ter uvedlo običaj, **da vladar ne more o ničem odločati brez plemstva**.

Zaradi notranje slabosti, pa je Bosno ponovno zasedla Ogrska pod **kraljem Sigismundom**. Vladarjeva oblast v Bosni je s tem skoraj povsem izginila. **Vedno bolj pa so se odlikovale močne plemiške rodbine – Hrvatinići, Kosaći in Pavlovići**, ki so želeli prevzeti oblast nad Bosno.

Ponovno pa začnejo vdirati Turki.

10. HRVAŠKA OD 12. DO 15. STOLETJA

POLITIČEN RAZVOJ POD ARPADOVCI IN ANŽUVINCI

Hrvaška je bila v **12. stol** vključena v **Ogrsko** ter ohranila poseben položaj, Dalmacija pa **najširšo avtonomijo**. Vse hrvaške pokrajine so prišle pod oblast **Arpadovcev**.

Kralj KOLOMAN (1095-1116) – **Ogrski kralj**, Uspel je **zavzeti Dalmacijo** ter ji pustil **avtonomijo**. Svojo oblast je razširil na dalmatinska mesta. Sledil mu je **Gejza II.**

GEJZA II (1141-1162) – Vladal je v času 2. križarske vojne ter **prodora Bizanca na zahod**. Bizantinski cesar **Manuel Komnen** je premagal ogrsko vojsko, tako je Gejzov naslednik **ŠTEFAN III (1163-1172)** moral del **Dalmacije, Bosno** in **Srem** prepustiti Manuelu. Po Manuelovi smrti je **Ogrska te predele ponovno zasedla**.

V tem času se je **ponovno izoblikoval fevdalizem** – organizirati so se začele **močne fevdalne rodbine**.

BELA III (1172-1196) – bizantinski cesar **Izak Angel** se je **odrekel vsem pravicam do Dalmacije**. Sprožil je tudi dinastične boje med svojima sinovoma (kdo ga naj nasledi).

ANDREJ II. (zač. 13.stol) – Čas **poostrenih fevdalnih odnosov in razzslojevanja ter slabe uprave**. Začel je ponarejati denar. Proti njemu so se uprli nižji fevdalci, ki so želeli sodelovati pri vodenju države. L. **1222** je bil prisiljen izdati **zlato bulo**.

BELA IV. (1235-1270) – Skušal je **urediti razmere na Ogrskem**, a so to onemogočili **vpadi Mongolov**. Ogrska vojska je bila slabo organizirana. Zaradi neuspehov pride do **pravne reforme** – **ban za Hrvaško in ban za Slavonijo**.

Zaradi **dinastičnih sporov** ter **rasti in oblikovanja plemstva** je na Hrvaškem in Slavoniji prihajalo do **sporov med velikimi fevdalnimi rodbinami za prevzem oblasti**. Namesto Arpadovcev so sedaj na oblast prišli **Anžuvinci**.

Konec 13. stol. je tako **narasla oblast velikih zemljiških gospodov**, da so imeli skoraj **neomejeno oblast**. Nekateri so prišli do **banske časti**, ki so jo skušali spremeniti v dedno. Namesto kralja **moč dobivajo bani (veliki fevdalci)**.

Kralj KAREL ROBERT I. (1301-1342), Anžuvinec je odstranil vse močne fevdalce in želel uvesti **absolutno oblast**, kar pa so mu preprečili spori z Benetkami. **Fevdalni razvoj je bil takrat najmočnejši**. Razmere so se umirile šele v sredini 14. stol. pod **Ludvikom I. Anžvincem**.

Od 11. stol. naprej se je začel razvijati **ogrski tip fevdalizma**. Od **13. stol.** so **postajale fevdalne rodbine vedno bolj močnejše** ter spodkopavale kraljevo oblast. V Slavoniji so začele nastajati **avtonomne plemiške županije**.

Hkrati pa so **dalmatinska mesta** ohranila veliko privilegijev in avtonomijo. Kasneje pa pridejo pod **benečansko nadoblast**, kar jim omogoči razvoj trgovine, obrti, ladjedelništva in kmetijstva.

POLITIČEN RAZVOJ OGRSKO-HRVAŠKE DRŽAVE OD LUDVIKA I. ANŽUVINCA DO SIGISMUNDA LUKSEMBURŠKEGA

LUDVIK I. ANŽUVINEC (1342-1382) – Razmere so se ustalile. Uspel je **osvojiti Dalmacijo**, zato so bili Benečani njegovi veliki sovražniki. Strl je velike fevdalce ter **obnovil monarhično oblast**. Upre pa se mu aristokracija.

Po Ludvikovi smrti na oblast prideta njegova **hčerka Marija in njena mati**. Tej ženski vladi pa se upre aristokracija. **SIGISMUND LUKSEMBURŠKI (1387-1437)** se poroči z Marijo in si tako zagotovi prestol.

SIGISMUND LUKSEMBURŠKI je vodil križarsko vojno proti Turkom. Pod Sigismundom se je težišče narodnega gibanja, zaradi vedno večje **beneške nadoblasti v Dalmaciji**, vedno bolj pomikalo proti **Panonski kotlini**. Kot **Slavonski bani** se v tem času pojavljajo tudi **Celjski grofje**, ki l. 1454 dobijo naslov **hrvaško-dalmatinskih banov**.

Kraljeva oblast pa je vedno bolj slabela na račun **visokega plemstva**. Ogrske in hrvaške dežele so se zaradi tega vedno bolj približevale avstrijskim in češkim. **Prišlo pa je tudi do prvih turških vpadov**.

11. DUBROVNIK V POZNEM SREDNJEM VEKU

BIZANTINSKA OBLAST (9. – 13. stol.)

Že v času **Justinijana** je bil Dubrovnik obmorska postojanka.

Današnji obseg je dobil med **10. – 13. stol.**, ko sta se začel razvijati **obrt in trgovina**. Z zasipavanjem morja se je **mesto začelo širiti na sever**. Z **ureditvijo novega pristanišča** je nastalo tudi **ново upravno središče, sedež civilne oblasti, arzenal in carinarnica**.

Mesto je zajela **slavizacija**, do konca 13. stol. je že bilo večinoma **Slovansko**.

Prednosti Dubrovnika: ugodna lega ob Jadranu, povezanost s Sredozemljem ter gospodarski napredek južnoslovanskih dežel v zaledju.

Od 9. – 13. stol. je bil skoraj neprenehoma pod **bizantinsko nadoblastjo** (razen pod Benečani in Normani). Južni del **teme Dalmacije** je postal posebna upravna enota s centrom v Dubrovniku, kar je pripomoglo k njegovi **vodilni gospodarski in politični vlogi**. Odločilna je pri tem postala trgovina med zaledjem in Sredozemljem, tako se je v **12. stol. razvila uprava dubrovniške komune**.

Ustvarili so **pomembno križišče trgovskih poti**, želeli so si tudi **monopol nad trgovino s soljo**, s čimer pa so se začeli povezovati z dalmatinskimi in italijanskimi mesti. Razvite obrti so bile **tesarstvo, kovaštvo, ladjedelništvo,...** Razvila se je določena stopnja samouprave.

BENEŠKA OBLAST (13. stol.)

13. stol. – Benetke so izkoristile križarske vojne za poseg na **Jadransko obalo**. S tem se je prekinil ugoden položaj za razvoj pomorske trgovine, neovirano pa se je razvijala

kopenska trgovina z zaledjem. Iz zaledja so izvažali **živino, živinorejske proizvode, krzno, vosek, les, rudnine in sužnje**, uvažali pa **tekstil, vino, olje, nakit, dišave, začimbe, usnje, orožje in sol**.

Dubrovčani so morali sprejeti **nadoblast Benetk, benečanskemu knezu pa izreči zvestobo**. Sodelovati so morali v beneški mornarici. Zaradi uporov Dubrovčanov pa Benečani niso mogli popolno uveljaviti svojega sistema. **Krepilo se je plemstvo**. Bogati posamezniki so se med seboj povezovali, a niso imeli nobenega političnega vpliva. **Neenotnost meščanov je omogočila, da je dubrovniško plemstvo obdržalo oblast vse do propada dubrovniške države**.

Po požaru **konec 13. stol. so prenovili mesto** – gradili so kamnite hiše, obnovili obzidja, tlakovali ceste ter zgradili katedralo in dva samostana. Napredni so bili tudi v **zdravstvu in higieni (bolnice, lekarne,...)**. Hkrati so se **ozemeljsko širili na obalo in zaledja na račun Srbije in Bosne**.

OGRSKA OBLAST (14. – 15. stol.)

14. stol. – **Pridejo pod ogrsko oblast**. S tem so dobili možnost do **ponovne uveljavitve samostojnosti**. **Priznali so ogrskega kralja**, ter skušali z njim ohraniti dobre odnose. **Dubrovnik je spet postal vodilna uvozna in izvozna postojanka balkanske kopenske trgovine, naraščati pa je začela tudi pomorska trgovina**. Pod Ogrsko se je spremenila tudi oblast.

V **14. stol.** so ustanovili nekakšno **osnovno šolo**, v **15. stol.** so začeli poučevati klasične jezike, logiko, matematiko.

V **15. stol.** so **dalmatinska mesta ponovno padla pod Benečani, razen Dubrovnika**, ki je dosegel svoj največji razcvet ter se začel širiti. Pomembno je začelo postajati **suknjarstvo, zlatarstvo, steklarstvo in ladjedelništvo ter solinarstvo**.

Dubrovnik je postal tudi **pomembno denarno središče z lastnim denarjem**, razvijati se je začelo **kapitalistično in denarno gospodarstvo** (kreditno poslovanje, menjavanje tujega denarja, zavarovalništvo). **Državna blagajna je prevzela vlogo banke, kjer so imeli številni plemiči shranjen svoj denar**.

Tudi po pojavu Turkov se je ohranila svobodna trgovina, saj so jo Turki spodbujali.

12. JV EVROPA IN BENETKE

Vpliv Benetk je bil velik na vsem prostoru JV Evrope. Imele so velik **gospodarski vpliv z denarjem**. Z denarjem pa so se **krepili mestni sveti**. V mestnem svetu so bili **plemiči – patriciji**. Mesto je imelo **komunalno ureditev**. V **14. stol.** se začnejo bivališča plemičev spreminjati v **palace**. Obrambnim stolpom (kjer so najprej živeli) so dodali **pomožne objekte: kuhinjo, skladišče,...** Konji so se puščali pred mestnimi vrati, saj **živali niso smele v mesto (higiena)**. Plemiške (patricijske) palače so postajale vedno večje. Plemiške ženske so imele **več otrok**, dočakala je lahko največ 40 let. **Moški se je lahko drugič poročil**. Druga žena je od moža bila bistveno mlajša. Plemiške hiše so imele veliko vrednost (600-1000 dukatov). Nižji sloji so bivali v hišah za ok. 12 dukatov.

Benetke so bile sprva podrejene Bizancu, ki je sam določal doža. V **9. stol. so se Benetke osamosvojile od Bizanca** in kmalu postale **najmočnejša pomorska republika**. V visokem srednjem veku so z razvojem trgovine ustanavljali **trgovske postojanke** ter postale ena glavnih **trgovskih in vojaških velesil** v vzhodnem Sredozemlju.

V **11. stol.** so se Benetke začele **širiti na vzhodno obalo Jadrana** in zasedle **Istro, Dalmacijo in Albanijo**. **L. 1204** so Benečani sodelovali pri **zavzetju Konstantinopla v 4. križarski vojni**. Kasneje so Benetke ob razdelitvi bizantinskega cesarstva dobile veliko ozemlja v Egejskem morju, vključno z otoki Kreto in Ciprom.

Med leti 1257 – 1381 so bile Benetke v **vojni z Genovsko republiko** za prevlado nad Sredozemljem. Do 1410 so Benetke zavzele večino današnje Benečije.

Sprva so bile Benetke pod **bizantinsko oblastjo**, ko pa je Bizanc oslabel, da ni več mogel braniti svojih jadranskih kolonij, so te prešle pod upravo Benetk. Benetke so z **trgovino povezovale Evropo z vzhodom**. Razvila se je **pomorska trgovina**. Po **4. križarski vojni v 13. stol.** so Benetke osvojile večino bizantinskih pomorskih pristanišč. Tako so trgovsko obvladovale celo Jadransko morje in vzhodno Sredozemlje.

V 13. stol. – izbruh **kuge** zaradi podgan, ki so jih z ladjami pripeljali iz črnomorskih pristanišč.

V **13. stol.** so se **spopadli z Genovo** za trgovinsko prevlado v vzhodnem Sredozemlju, spopad pa v **14. stol.** prekine **kuga**. Takrat so se spopadli tudi z **Madžari** ter **izgubili vse svoje dalmatinske kolonije**. V **15. stol.** so Benečani okrepili svojo obrambo in ladjevje ter porazili Genovo. **Benetke so tako ponovno postale pomembna trgovska velesila, Genova pa je začela propadati.**

Benetke so se smatrale tudi kot **4. Rim** (4. center krščanstva), saj se je iz Bizanca tja preselilo veliko ljudi.

13. RUSIJA V RAZVITEM IN POZNEM SREDNJEM VEKU

KIJEVSKA RUSIJA, KNEŽ. NOVGOROD, SUZDALJSKA KNEŽ.

Začetki Rusov povezani z **normanskimi (Vikingi) ljudstvi v Skandinaviji**. Vikingi so prišli do Črnega in Kaspijskega morja, ter se tam **pomešali s Slovani**.

Prva tvorba že **l. 860**, zasnoval jo je **knez RURIK, pleme Variagov** (Vikingi). Center te tvorbe je bil kraj **Novgorod**. Svojo oblast je razširil do **Kijeva**. **Kijevska Rusija je nastala v 9. stol. v porečju Dnjepra**.

L. 880 zavlada **knez OLEG** – ustanovi **kneževino Novgorod**. Začnejo se **trgovske vezi med Novgorodom in Bizancem**. **L. 907. je Oleg napadel Konstantinopol**. **911** – trgovski sporazum med Bizancem in Novgorodsko kneževino.

Pod **knezom SVJATOSLAVOM (945-972)** začne v 10. stol. kneževina dobivati **Slovanski značaj**, še vedno pa je bilo tam veliko Skandinavcev.

Med vladavino **VLADIMIRA VELIKEGA (980-1015)** se center kneževine premakne v **Kijev**. Vladimir je gojil **dobre odnose z Bizancem ter od njih sprejel krščanstvo**. Poročil se je s **sestro Vasilija II**.

Čas Vladimirja predstavlja **zlato obdobje Kijevske Rusije**. Pomembna postane trgovina s **svilo** (svila kot statusni simbol). Vladimir je zgradil **dve cerkvi – Sv. Sofijo v Kijevu in Novgorodu**.

JAROSLAV MODRI (1019-1036) – Prav tako **vrh Kijevske Rusije**. Povezovati se začne z **Evropo**. Ljudstvo se pojavlja kot **Rusi**. **Svoje otroke je poročal na evropske dvore**.

Po l. 1200 začne zaradi križarskih vojn upadati moč bizantinskega cesarstva. Tega nasledijo z **Latinskim cesarstvom** (okolica Carigrada). Zaradi slabitve Bizanca (križarske vojne) začne **slabeti tudi Kijevska Rusija**. Hkrati pa na severu začenja ponovno pridobivati moč **kneževina Novgorod z centrom v Velikem Novgorodu**.

Najpomembnejše države so tako: kneževina Novgorod, kneževina Kijev ter Suzdaljska kneževina. Najmočnejša je bila na severovzhodu **kneževina IVANA SUZDALJA, oz. Suzdaljska kneževina**.

1200 – Suzdaljski knezi dobijo pozicijo **velikega kneza**.

Družba:

- 1) na čelu **visoka vojaška aristokracija – plemstvo**. **Ruski bojadi** – so knezovo spremstvo. **Formirajo kneževino »družino«**. Mesta **Kijev, Moskva** – trgovski razvoj.
- 2) Ostalo plemstvo izven »družine«.
- 3) Kmečko prebivalstvo.

V **13. stol.** se te države začnejo združevati pod vplivom **VLADIMIRJA SUZDALJA**. Pod njim se **združita Kijevska in Novgorodska kneževina**.

Na vzhodu se pa začnejo pojavljati Mongoli – kanat Zlata horda.

Pod ruskim knezom **IVANOM VELIKIM (1331)** pa se položaj kneza začne povezovati z **Moskvo**.

Obstoj ruskih kneževin pa začnejo ogrožati **Mongoli na vzhodu, Litva, Nemški viteški red in Poljska**. V zvezi s tem sta pomembni **2 bitki iz 13. stol., povezani s sinom suzdalskega kneza, ALEKSANDROM NEVSKIM**:

- **1240** je na reki Nevi porazil **Švede**,
- **1242** pa je porazil **Nemški viteški red**.

1380 – Rusi **porazijo Mongole** pod Timurlenkom. Pomen pa začne pridobivati **Moskva pod moskovskim knezom Ivanom III**.

IVAN III (1462-1505) – **Moskovski knez**. **Moskva dobiva na pomenu**. Zaradi slabitve Bizanca se Moskva začne smatrati kot **3. Rim** (3. center krščanstva po Rimu in Konstantinoplu). Sredi **15. stol. se zmanjša pomen Konstantinopla**. Rusija si je tako zadala nalogo **varovati pravoslavno cerkev**. Težišče pravoslavne cerkve se iz Bizanca prenese v Moskvo. Tako nasledi center krščanstva.

14. LITVA V RAZVITEM IN POZNEM SREDNJEM VEKU

15. POLJSKA V SREDNJEM VEKU

Krakov – poljski center.

ANŽUVINCI – **JADVIGA POLJSKA**, hči Ludvika Velikega (ogrski kralj) in Elizabete (poljska kraljica).

Poljsko kraljestvo, Poljsko-litovsko-ogrsko kneževina – personalna unija.

v **7. stol.** – naselijo se **Slovani na gradu Bavel**.

Prvi zgodovinski vladar Poljske. Ustanovi se **škofijski sedež in zgradi prva katedrala** – **pokristjanjevanje**.

Poroka med **Jadvigo (poljska kraljica) in Jagelom (litovski knez)**. – **personalna unija med Ogrsko, Poljsko in Litvo (1385-1569)** pod **dinastijo JAGELONOV**. **Poljska je vstopila v zavezništvo s sosednjo veliko Litovsko kneževino**. Nastane **Poljsko-litvanska kneževina**.

16. OGRSKA V SREDNJEM VEKU

1300 – **Ogrsko** – **madžarsko kraljestvo**.

Ogromno kraljestvo v srednjem veku. Po l. **955 Oton I.** porazi Madžare. Madžare pa pokristjani **prvi krščanski kralj** – **ŠTEFAN I.** Štefan je pri tem ustanovil številne **benediktinske samostane** za pokristjanjevanje.

Dinastija ARPADOVCEV (do 1301) – kraljestvo so razdelili na **upravne enote (komitate – županije)**. Vladar je moral podeljevati privilegije vazalom na obrobnih delih kraljestva.

Proti jugu **kralj KOLOMAN (1102)** – zasede **hrvaški prestol**. S tem se razširi proti jugu – nadtane **Ogrsko-hrvaško kraljestvo**. Takrat se pojavijo tudi **Turki**, zato je bila **država**

dolžna skrbeti za obrambo pred Turki. Center Kolomanove države je bil najprej **Biograd** (tam se okrona za hrvaško-ogrskega kralja), kasneje pa **Višegrad**.

1240 pride do **mongolskih vpadov**. Madžarski **kralj GEZA** beži pred mongolskimi vpadi proti Dalmaciji.

(**Krona Sv. Štefana – legalni ogrski vladar.**) **1243** se Mongoli zaradi kanove smrti umaknejo. Mongolski vpadi pa so imeli **hude posledice (ruševine, opustošeno podeželje)**. Te razmere pa uredijo leta **1301**, ko madžarski prestol zasede **dinastija ANŽUVINCEV**.

1342 zavlada kralj **LUDVIK VELIKI**. Premagal je Benetke, ter h **kraljestvu pripojil Dalmacijo**. **Iz Dalmacije je tako izločil Benečane vse do leta 1409**. Nasledil ga je Sigismund Luksemburški.

SIGISMUND LUKSEMBURŠKI – Zavlada po Ludviku Velikem. **1396 je popeljal veliko križarsko vojsko proti Turkom (trdnjava Nikopolje)**. Močno protiturško organizacijo nadaljuje tudi **MATIJA KORVIN**, ki je **pregnal Turke iz severne Srbije in severne Bosne**.

Pri boju proti Turkom je pomembna **trdnjava Nikopolje**, kjer pa Turki porazijo Sigismunda Luksemburškega.